

Czynniki ograniczające realizację czasu wolnego na terenach leśnych w opinii młodzieży akademickiej

Dominik Dąbrowski, Łukasz Zbucki

Abstrakt. Poprzez obcowanie z przyrodą ludzie stają się bardziej wrażliwi oraz świadomi swojego miejsca i roli w środowisku społeczno-przyrodniczym. Społeczna funkcja lasów nabiera we współczesnym społeczeństwie coraz istotniejszej roli. Dzieje się tak głównie za sprawą realizowanej potrzeby aktywności w czasie wolnym w życiu współczesnego człowieka.

Celem pracy jest ocena czynników wpływających na ograniczanie czasu wolnego na terenach leśnych w opinii młodzieży akademickiej z Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej oraz wskazanie działań przyczyniających się do podniesienia aktywności w czasie wolnym na terenach leśnych. Badania empiryczne przeprowadzono w 2013 roku, zastosowano w nich metodę sondażu diagnostycznego, a materiał badawczy zebrano przy zastosowaniu kwestionariusza ankiety, który został przeprowadzony wśród 400 studentów z Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.

Słowa kluczowe: czas wolny, las, bariery, młodzież.

Abstract. Factors limiting free-time pursuit in forested areas in the opinion of university students. Through contact with nature people become more sensitive and aware of their place and role in the social-natural environment. The social role of forest is playing more and more important role in the modern world. It is happening due to the need for recreation in the free time of man.

The aim of the paper is to assess the factors that limit free-time activity in forested areas in the opinion of the students of Pope John Paul II School of Higher Education in Biała Podlaska, Poland, and to point at the actions that would contribute to the improvement of free-time activity in forested areas. An empirical study was conducted in 2013, in which the diagnostic survey method was applied, and the research material was gathered using the questionnaire form. The study was carried out on a group of 400 students of Pope John Paul II School of Higher Education in Biała Podlaska, Poland.

Key words: free time, forest, barriers, university students.

Wstęp

Według Bombol (2008), czas wolny jest zjawiskiem wielowymiarowym, spełniającym się w sferach: biologicznej, psychicznej, społecznej i ekonomicznej jednostki. Jest to czas będący przeciwieństwem czasu pracy. Specyfiką czasu wolnego jest brak obciążenia rygorami

wykonalności oraz wolność wyboru człowieka co do czynności, które będzie w nim wykonywał. Czas wolny sprzyja, a zarazem towarzyszy, procesom rozwoju zarówno jednostki, jak i społeczeństwa, a także procesom rozwoju gospodarczego.

Najczęściej wraz z pojęciem czasu wolnego przewija się termin rekreacja. Rekreacja jest powiązana z pobudkami wewnętrznymi jednostki, nakierowanymi bardziej na osiągnięcie przez nią satysfakcji z podejmowanych zachowań rekreacyjnych niż na otrzymanie za to jakiegokolwiek nagrody zewnętrznej (Heywood 2002, Palisano, Chiarello, Orlin 2011).

Aktywność fizyczna pod postacią rekreacji ruchowej realizowana systematycznie pozwala na zachowanie i regenerację sił zarówno fizycznych, jak i psychicznych. Tymczasem statystyki wskazują niewielki odsetek Polaków uczestniczących w rekreacji systematycznie. Jeżeli dodamy niewłaściwe nawyki w odżywianiu i higienie pracy, wypoczynku, to otrzymamy kilka zmiennych wyznaczających słabą kondycję współczesnego Polaka (Fąk, Opoka 1995).

Opierając się przede wszystkim na motorycznej aktywności człowieka, rekreacyjne formy wypoczynku posiadają jednocześnie kapitalne znaczenie biologiczne, którego częstokroć pozbawione są inne kulturowe formy spędzania wolnego czasu (Siwiński 1996).

Las jest jednym z elementów składowych przestrzeni turystyczno-rekreacyjnej z uwagi na szereg jego korzystnych właściwości wpływających na zdrowie i dobre samopoczucie fizyczne jak i psychiczne człowieka (Bernat 2011). Jednym z rodzajów aktywności turystycznej jest turystyka leśna określana mianem sylwaturystyki (Kozioł, Muszyński 2009).

Badania opinii społecznej preferowanych form rekreacji w lasach ukazują również ich ulubione miejsca wypoczynku, rodzaje lasów jak i pożądane sposoby zagospodarowania rekreacyjnego obszarów leśnych. Penetracja lasu i wybór miejsca wypoczynku wewnątrz lasu uzależnione są od położenia lasu w stosunku do miejsca zamieszkania oraz preferowanego przez respondentów typu wypoczynku. Wybór miejsc wypoczynku determinuje możliwość realizacji różnych form rekreacji (Janeczko 2002).

Celem pracy jest ocena czynników wpływających na ograniczanie czasu wolnego na terenach leśnych w opinii młodzieży akademickiej z Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej oraz wskazanie działań przyczyniających się do podniesienia aktywności w czasie wolnym na terenach leśnych.

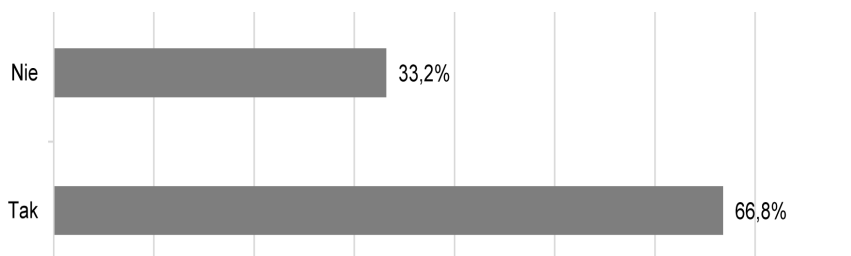
W powyższej pracy wskazano formy rekreacyjne podejmowane najczęściej przez młodzież w lesie oraz zwrócono uwagę na ograniczenia ze wskazaniem na płeć respondentów, miejsce zamieszkania oraz ilość czasu, jakim dysponuje młodzież przebywając w lesie.

Material i metody badań

Badania empiryczne przeprowadzono w 2013 roku, zastosowano w nich metodę sondażu diagnostycznego, a materiał badawczy zebrano przy zastosowaniu kwestionariusza ankiety, który został przeprowadzony wśród 400 studentów z Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.

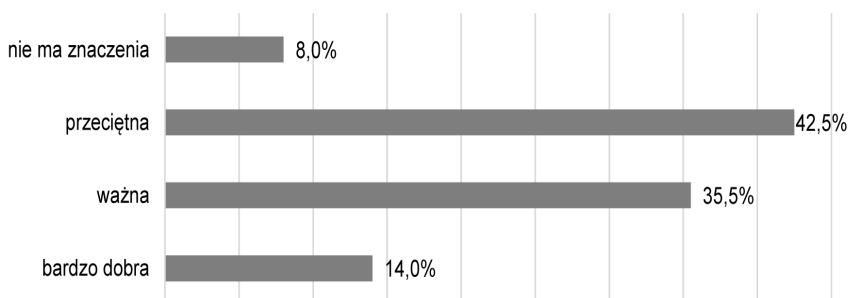
Zebrane wyniki opracowano metodami statystycznymi zgodnie z obowiązującymi w tym względzie zasadami, wykorzystując do tego celu pakiet *STATISTICA*. Analiza statystyczna w powyższej pracy prezentuje wyniki w oparciu o procentowy rozkład liczebności, natomiast współzależność pomiędzy zmiennymi badano testem niezależności Chi-kwadrat, zaś istotność różnic określono przy poziomie $p < 0,05$.

Materiał badawczy pochodził od 237 kobiet oraz 163 mężczyzn. Średnia wieku ogółu respondentów to 21,7 lat. Odczuwanie potrzeby spędzania wolnego czasu na terenie lasu (ryc. 1), wskazało 66,8% respondentów uczestniczących w badaniach. Stwierdzono również, iż dla 42,5% z nich las pełni przeciętną rolę w życiu, 35,5% wskazało na ważną rolę lasu, zaś 14% określiła tę rolę jako bardzo ważną (ryc. 2). Młodzież najczęściej czas wolny w lesie spędzała do dwóch godzin, grupę tę stanowiło 59,7% respondentów. W dalszej kolejności znajdowała się grupa deklarująca przebywanie w lesie średnio powyżej pięciu godzin (42,5%), zaś najmniej liczną grupą były osoby przebywające w lesie od trzech do czterech godzin w tygodniu i stanowiły one 19,5% ogółu (ryc. 3).

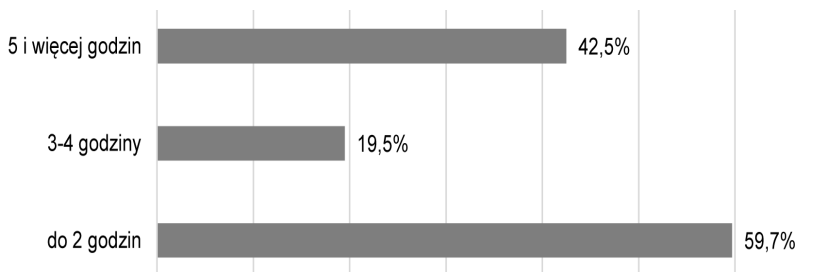
Ryc. 1. Odczuwanie potrzeby spędzania czasu wolnego w lesie w opinii respondentów

Fig. 1. Feeling the need to spend free time in the forest in the opinion of the respondents

Ryc. 2. Rola lasu w życiu respondentów

Fig. 2. The role of the forest in the lives of the respondents

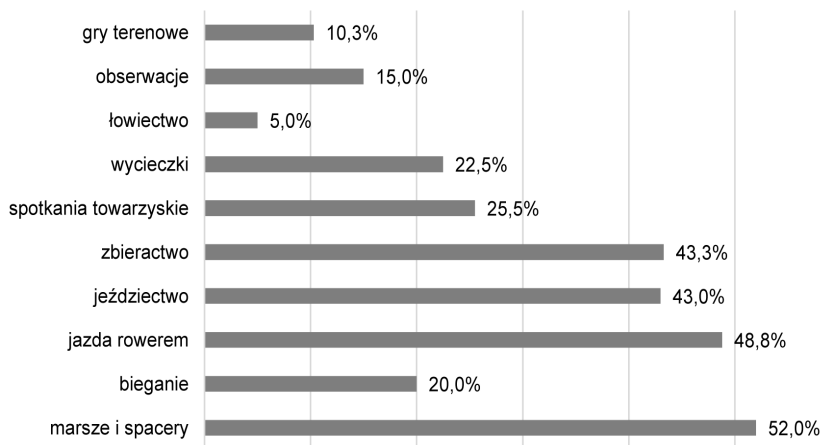

Ryc. 3. Ilość czasu wolnego spędzanego w lesie (średnio w tygodniu)

Fig. 3. The amount of free time spent in the forest (weekly)

Wyniki badań

Z badań wynika, iż najczęściej a zarazem najchętniej wybieranymi formami rekreacyjnymi realizowanymi przez młodzież akademicką (ryc. 4) były: marsze i spacer (52%), jazda rowerem (48,8%), jeździectwo (43%) oraz formy polegające na zbieraniu np. grzybów i innych owoców runa leśnego (43,3%). Sporym zainteresowaniem cieszyły się również spotkania towarzyskie odbywające się w środowisku leśnym (25,5%) i różnego rodzaju wycieczki (22,5%). Co piąty uczestnik badania deklaruwał systematyczną aktywność biegową zapewne zgodnie z ideą – „biegania po naturze”, czyli w warunkach najbardziej naturalnych dla człowieka i z dala od hałasu i ograniczonej przestrzeni.

Ryc. 4. Formy rekreacyjne realizowane w czasie wolnym

Fig. 4. Recreation forms pursued in one's free time

Oceniając czynniki ograniczające udział młodzieży w wolnym czasie na terenach leśnych (tab. 1), respondenci zwrócili szczególną uwagę na obawę przed kontaktem z dziką zwierzyzną żyjącą w lesie lub następstwami ugryzień przez kleszcze (48,3%). Sporym ograniczeniem w opinii respondentów była sama odległość od miejsca zamieszkania do najbliższego lasu, wskazało ją 35,3% osób (szczegółowa analiza wykazała, iż odległość do najbliższego lasu do 1 km wskazało 31,3% respondentów, zaś odległość powyżej 5 km deklaruowało 39,7% osób uczestniczących w badaniu. Wśród pozostałych odległość z miejsca zamieszkania do najbliższego lasu mieściła się w przedziale 2–4 km).

W dalszej kolejności respondenci wskazali ograniczenia związane z nieodpowiednim przystosowaniem terenu lub brakiem zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego miejsc na terenie lasu (24,5%). Co piąty uczestnik badania wskazywał na bariery wewnętrzne, przejawiające się brakiem chęci lub motywacji do podejmowania aktywności w środowisku leśnym.

Występują różnice istotne statystycznie ($p < 0,05$) w ocenie czynników ograniczających czas wolny w lesie (tab. 2). Kobiety wyrażały największe obawy przed spotkaniem z dzikimi zwierzętami lub kleszczami (56,5%), mężczyźni obawy te podzielali na niższym poziomie (36,2%). Znaczące różnice ($p = 0,013$) wystąpiły także w ocenie umiejętności organizacyjnych.

Mężczyźni deklarowali większe trudności (8,6%) w stosunku do kobiet (3%). Zróżnicowanie niższego stopnia ($p > 0,05$) wskazało specyfikę preferencji barier w oparciu o płeć respondentów. Kobiety częściej wskazywały także na nieumiejętność poruszania się w tym środowisku oraz wskazywały na brak informacji o możliwościach spędzania czasu wolnego w lesie, a także brak oznaczeń miejsc i wybranych atrakcji. Mężczyźni wskazywali częściej na wewnętrzne ograniczenia związane z brakiem chęci do przebywania w środowisku leśnym, a także na bariery środowiskowe oraz opłaty wstępu.

Tab. 1. Ograniczenia udziału w czasie wolnym na terenach leśnych
Table 1. Limitations to free-time pursuit in forested areas

Ograniczenia/bariery	rozkład odpowiedzi	
	n	%
Zakaz wstępu na wybrane obszary lub poza wyznaczone trasy	78	19,5
Bariery środowiskowe/naturalne (np. bagna)	72	18,0
Opłaty wstępu	23	5,8
Brak zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego	98	24,5
Nieumiejętność poruszania się w lesie	58	14,5
Brak oznaczenia miejsc i wybranych atrakcji	69	17,3
Odległość od miejsca zamieszkania	141	35,3
Obawy przed kontaktem ze zwierzyną, kleszczami	193	48,3
Brak inicjatorów czasu wolnego na terenach leśnych	54	13,5
Nieumiejętność organizacyjna	21	5,3
Brak chęci przebywania w takim środowisku	82	20,5
Brak informacji o możliwościach spędzania czasu na terenach leśnych	70	17,5

Tab. 2. Ograniczenia udziału w czasie wolnym na terenach leśnych a płeć respondentów
Table 2. Limitations to free-time pursuit in forested areas and the sex of the respondents

Ograniczenia/bariery	płeć		Chi ²	p
	kobiety	mężczyźni		
Zakaz wstępu na wybrane obszary, lub poza wyznaczone trasy	19,8	19,0	0,041	0,840
Bariery środowiskowe/naturalne (np. bagna)	16,5	20,2	0,939	0,332
Opłaty wstępu	4,6	7,4	1,319	0,251
Brak zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego	24,1	25,2	0,063	0,801
Nieumiejętność poruszania się w lesie	16,9	11,0	2,652	0,103
Brak oznaczenia miejsc i wybranych atrakcji	19,0	14,7	1,229	0,267
Odległość od miejsca zamieszkania	35,4	35,0	0,009	0,922
Obawy przed kontaktem ze zwierzyną, kleszczami	56,5	36,2	16,008	0,000
Brak inicjatorów czasu wolnego na terenach leśnych	13,5	13,5	0,000	0,998
Nieumiejętność organizacyjna	3,0	8,6	6,165	0,013
Brak chęci przebywania w takim środowisku	19,0	22,7	0,816	0,366
Brak informacji o możliwościach spędzania czasu na terenach leśnych	19,8	14,1	2,189	0,138

Nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie ($p > 0,05$) w ocenie ograniczeń czasu wolnego na terenie leśnym z podziałem na miejsce zamieszkania respondentów (tab. 3). Nieznaczne zróżnicowanie odnotowano w barierach związanych z zakazami wstępu na wybrane obszary leśne, brakami odpowiedniego zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego do spędzania czasu wolnego oraz braku informacji o możliwościach organizacji i spędzania czasu w lesie, a także obawami przed kontaktem ze zwierzętami lub kleszczami. Powyższe bariery częściej wskazywały osoby pochodzące z obszarów wiejskich. Znaczenie odległości od miejsca zamieszkania do najbliższego lasu, brak oznaczenia atrakcyjnych miejsc i nieumiejętność poruszania się w środowisku leśnym, jak również niechęć do tego środowiska wykazywali częściej mieszkańcy miast.

Tab. 3. Ograniczenia udziału w czasie wolnym na terenach leśnych a miejsce zamieszkania respondentów
Table 3. Limitations of free-time pursuit in forested areas and the place of residence of the respondents

Ograniczenia/bariery	miejsce zamieszkania		Chi ²	p
	miasto	wieś		
Zakaz wstępu na wybrane obszary lub poza wyznaczone trasy	17,5	21,9	1,213	0,271
Bariery środowiskowe/naturalne (np. bagna)	17,1	18,9	0,215	0,643
Opłaty wstępu	5,6	6,1	0,052	0,819
Brak zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego	23,5	26,2	0,383	0,536
Nieumiejętność poruszania się w lesie	14,5	14,0	0,021	0,887
Brak oznaczenia miejsc i wybranych atrakcji	17,5	16,5	0,076	0,782
Odległość od miejsca zamieszkania	38,5	31,1	2,286	0,131
Obawy przed kontaktem ze zwierzyną, kleszczami	45,7	51,8	1,438	0,231
Brak inicjatorów czasu wolnego na terenach leśnych	13,7	13,4	0,005	0,940
Nieumiejętność organizacyjna	5,1	5,5	0,025	0,874
Brak chęci przebywania w takim środowisku	20,9	20,1	0,039	0,842
Brak informacji o możliwościach spędzania czasu na terenach leśnych	14,9	21,3	2,711	0,099

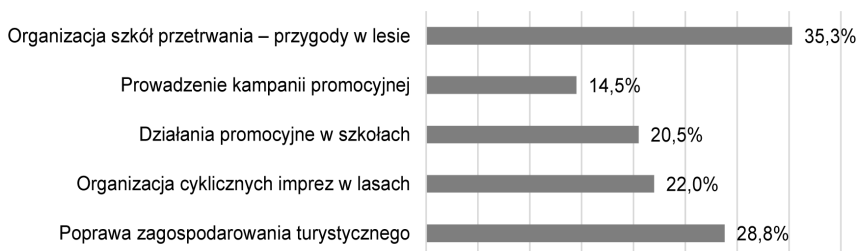
Rozpatrując ocenę ograniczeń udziału w czasie wolnym w lasach przez pryzmat ilości czasu spędzanego średnio w lesie (tab. 4), stwierdzono brak różnic istotnych statystycznie pomiędzy poszczególnymi grupami ($p > 0,05$). Stwierdzono jednak pewną prawidłowość polegającą na tym, iż wraz ze zwiększaniem się ilości czasu spędzanego w lesie spada wskazanie barier związanych z obawą przed dziką zwierzyną lub działaniem kleszczy, potrzebą inicjatorów czasu wolnego, potrzebą umiejętności organizacyjnych oraz barierami środowiskowymi. Zwrócono również uwagę, iż krótkie pobyty w lesie średnio do dwóch godzin, stanowią niższą barierę niż podczas znacznie dłuższych pobytów (od trzech do przeszło pięciu godzin w tygodniu). Zatem można wnioskować, że nie odległość od miejsca zamieszkania do najbliższego lasu stanowi pewnego rodzaju ograniczenie w aktywności, ale raczej czas i jego ilość, jaką młodzi ludzie mają do własnej dyspozycji.

Również znaczenie zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego częściej wskazywały osoby przebywające do dwóch godzin na terenie lasu, jednak wraz ze zwiększeniem czasu zmalała potrzeba tego czynnika.

Tab. 4. Ograniczenia udziału w czasie wolnym na terenach leśnych a ilość czasu spędzanego w lesie
Table 4. Limitations to free-time pursuit inn forested areas and the amount of time spent in the forest

Ograniczenia/bariery	ilość czasu			Chi ²	p
	< 2 h	3–4 h	> 5 h		
Zakaz wstępu na wybrane obszary lub poza wyznaczone trasy	20,5	21,8	14,5	1,759	0,415
Bariery środowiskowe/naturalne (np. bagna)	20,1	15,4	14,5	1,770	0,413
Opłaty wstępu	5,4	2,6	9,6	3,819	0,148
Brak zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego	26,8	20,5	21,7	1,696	0,428
Nieumiejętność poruszania się w lesie	13,4	19,2	13,3	1,751	0,417
Brak oznaczenia miejsc i wybranych atrakcji	14,6	23,1	19,3	3,231	0,198
Odległość od miejsca zamieszkania	32,6	39,7	38,5	1,802	0,406
Obawy przed kontaktem ze zwierzyną, kleszczami	52,7	44,9	38,5	5,394	0,067
Brak inicjatorów czasu wolnego na terenach leśnych	16,3	11,5	7,2	4,677	0,096
Nieumiejętność organizacyjna	6,3	6,4	1,2	3,447	0,178
Brak chęci przebywania w takim środowisku	20,5	12,8	27,7	5,471	0,065
Brak informacji o możliwościach spędzania czasu na terenach leśnych	18,0	12,8	20,5	1,734	0,420

Zdaniem respondentów, do działań podnoszących aktywność młodzieży w czasie wolnym na terenach leśnych (ryc. 5), można zaliczyć organizację i działalność szkół przetrwania zapewniających przeżycie ciekawej przygody, jednocześnie dające ocenę własnych możliwości i zachowań oraz wykazania się w trudnych sytuacjach. Propozycję tę wskazało 35,3% respondentów. Inne działania w opinii młodzieży powinny skupić się na poprawie zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego (28,8%) oraz organizacji imprez w środowisku leśnym (22%). Kampanie promocyjne są działaniami, które zdaniem młodzieży akademickiej najmniej mogą przyczynić się do podniesienia aktywności podejmowanej w lesie (14,5%).

Ryc. 5. Ocena działań wpływających na rozpowszechnianie turystyki i rekreacji na terenach leśnych
Fig. 5. Assessment of the factors that influence the diffusion of tourism and recreation to be pursued in forested areas

Wnioski

Zebrany materiał dotyczący ograniczeń aktywności w czasie wolnym spędzanym na terenach leśnych przez młodzież akademicką z Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej pozwolił na sformułowanie następujących wniosków:

Najczęściej a zarazem najchętniej wybieranymi formami rekreacyjnymi przez młodzież akademicką były marsze i spacer, jazda rowerem. Sporym zainteresowaniem cieszyły się formy polegające na zbieraniu np. grzybów i innych owoców runa leśnego oraz spotkania towarzyskie. Co piąty uczestnik badania deklarował systematyczną aktywność biegową.

Oceniając bariery, respondenci zwrócili szczególną uwagę na obawę przed kontaktem z dziką zwierzyną żyjącą w lesie lub następstwa ugryzień przez kleszcze. Sporym ograniczeniem w opinii respondentów była sama odległość od miejsca zamieszkania do najbliższego lasu. W dalszej kolejności respondenci wskazali ograniczenia związane z nieodpowiednim przystosowaniem terenu lub brakiem zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego. Co piąty uczestnik badania wskazywał na bariery wewnętrzne przejawiające się brakiem chęci lub motywacji do podejmowania aktywności w środowisku leśnym.

Uwzględniając w ocenie płeć respondentów, stwierdzono, iż kobiety wyrażały największe obawy przed spotkaniem z dzikimi zwierzętami lub kleszczami, mężczyźni zaś deklarowali większe trudności organizacyjne.

Nie stwierdzono różnic w ocenie ograniczeń czasu wolnego na terenie leśnym z uwzględnieniem miejsca zamieszkania respondentów, a także przez prymat ilości czasu spędzanego w lesie przez respondentów.

Stwierdzono, iż wraz ze zwiększaniem się ilości czasu spędzanego w lesie spada wskazanie barier związanych z obawą przed dziką zwierzyną lub działaniem kleszczy potrzebą inicjatorów czasu wolnego, potrzebą umiejętności organizacyjnych oraz barierami środowiskowymi. Zwrócono również uwagę, iż krótkie pobyty w lesie, średnio do dwóch godzin, stanowiły niższą barierę niż podczas znacznie dłuższych pobytów. Zatem można wnioskować, że nie odległość od miejsca zamieszkania do najbliższego lasu stanowi pewnego rodzaju ograniczenie w aktywności, ale raczej czas i jego ilość, jaką młodzi ludzie posiadają do własnej dyspozycji.

Również znaczenie zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego, częściej wskazywały osoby przebywające do dwóch godzin na terenie lasu, jednak wraz ze zwiększeniem czasu zmalało znaczenie tego czynnika.

Do działań podnoszących aktywność młodzieży w czasie wolnym na terenach leśnych, można zaliczyć organizację i działalność szkół przetrwania zapewniających przeżycie ciekawej przygody, jednocześnie dającą ocenę własnych możliwości i zachowań w trudnych sytuacjach. Inne działania, zdaniem młodzieży, powinny skupić się na poprawie zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego oraz organizacji imprez w środowisku leśnym.

Literatura

Bernat S. 2011. Atrakcyjność dźwiękowa polskich parków narodowych. W: Turystyka w lasach i na obszarach przyrodniczo cennych, Stud. i Mat. CEPL, Rogów, R.13. Zeszyt 3 (28): 83–87.

- Bombol M. 2008. Czas wolny jako kategoria diagnostyczna procesów rozwoju społeczno-gospodarczego. Monografie i Opracowania 555, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Fąk T., Opoka D. 1995. Aspekty zdrowotne rekreacji ruchowej w opinii studentów AWF we Wrocławiu. W: Styl życia a zdrowie. Dylematy teorii i praktyki. (red.) Z. Czaplicki, W. Muzyka. PTP, Olsztyn.
- Heywood J.L. 2002. The cognitive and emotional components of behavior norms in outdoor recreation. *Leisure Science*; 24 3–4, 272.
- Janeczko E. 2002. Środowiskowe i społeczne uwarunkowania rekreacyjnej funkcji lasów Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, praca doktorska SGGW, Warszawa.
- Kozioł L., Muszyński Z. 2009. Atrakcyjność rewirów leśnych jako obszarów recepcji turystycznej, *Zeszyty Naukowe MWSE, Tarnów*, 2 (13): 318–326.
- Palisano R.J., Chiarello L.A., Orlin M., et al. 2011. Determinants of intensity of participation in leisure and recreational activities by children with cerebral palsy. *Dev Med Child Neurol.*; (53): 142–149. doi:10.1111/j.1469-8749.2010.03819.x.
- Siwiński W. 1996. Czas wolny i jego problematyka społeczno-wychowawcza w pozaszkolnej kulturze fizycznej i turystyce. W: Sport, rekreacja ruchowa, turystyka (red.) W. Siwiński. PDW ŁAWICA, Poznań.

Dominik Dąbrowski, Łukasz Zbucki

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
dqde@o2.pl, zbuckilukasz@op.pl